

Den gamle præstegård i Tommerup

Af Olaf Andersen

Tegninger af Frode Lund

Noget af det skønneste, vi møder i den gamle danske Landsby, er det henrivende billede, der opstår ved samspillet mellem kirke, præstegård og præstegårdshave. Mange Steder hører det fortiden til, desværre, men i en række fynske sognebyer er det gået frelst gennem udviklingens særsild. Og der er næppe nogen steder, hvor det udfolder sig mere tiltalende end i Tommerup.

Da den rejsende præst L. M. Wedel fra Everdrup i Sydsjælland omkring år 1800 kørte med hest og vogn gennem fynske egne, følte han sig hentaget af stedets skønhed. Han fortæller om, hvordan han kommer til Tommerup, "Hvis smukke præstegård på en banke udmærker sig iblandt de andre kønne bøndergårde der alle forskønnes ved de nydelige haver, vænger, indhegning, brede gader og renlighed alle vegne. Synskredsen her er stor og afvekslende behagelig."

Den rejseglade præst har ikke haft Skyklapper for øjnene. Den store Synskreds – det stemmer, man har den, når man går op på udsigtshøjen i havens sydhjørne, hvor flagstangen har sin plads, og et gammelt Kirsebærtræ lokker med søde og blanke bær. Her ånder man frit og dybt, her ser man fra brynet af den gamle vestfynske storskov helt over til den sydfynske, ned over midtfynske højsletter omkring Odense Å – det ældgamle kulturland, hvorom allerede nabobyen Verninges navn er et vidne, den store kornbygd i modsætning til skovbygderne på højlandet i nord og vest.

"Iblandt de andre kønne bøndergårde," siger L.M. Wedel. Han har ret, de gamle præstegårde er altid bygget i bondegårdens lignelse.

Tommerup præstegård er da også helt igennem af bindingsværk, og den er en af de ældste på Fyn. Omgivet af stråtede længer åbner gårdspladsen sig venligt og indbydende imod vest, og man standser, overrasket over den usædvanlige fylking, husene danner: Til venstre et ældgammelt nydeligt hus, så en lille morsom slippe, der fører op til kirken, derefter det vinkelbyggede stuehus. Og mod syd den vældige, hvidkalkede avlsbygning, som alene ved sin længde, omkring 85 alen, er noget af en seværdighed.

I muren til højre for hoveddøren ser man en stump egebjælke med årstallet 1692 og indskriften:

Fred med dem, som som gaar ind,
Frelse med dem, som gaar ud.
HAJS

Måske betyder det, at stuehuset er bygget 1692 af hr. Claus Jacobsen. Der er dog også den mulighed, at bjælkestykket er flyttet fra en ældre bygning over i en yngre.

Derimod er der ingen tvivl om, at det hvide hus i nordsiden – nu forpagterbolig er gårdens ældste. En indskrift over en dørkarm viser nemlig, at det er opført 1692 som enkesæde for Anna Frandsdatter, salig hr. Jørgen Jensens efterladte hustru.

Ser man nøjere til, opdager man, at murlinjen svinger så morsomt ud og ind, et sikkert tegn på ælde og ærværdighed.

Over en af dørene i den store lade finder man også et præstenavn og årstallet 1768, og ved et kig indenfor toner en mægtig egetræssule frem af dunkelheden.

Stuehuset er af den slags, som nok kan give en præstekone noget at bestille – det indeholder ikke mindre end 20 rum! Et af dem hedder naturligvis spøgelsesstuen; enhver af de rigtig gamle præstegårde har jo sin historie om nedmanede genfærd. Fra havestuen er der et nydeligt kigud under vinrankebuen på trappen. Og hvilken have!

Et par tønder land stor, en dejlig på en gang lukket og solåben plet med blødt afrundede græsplæner og mægtige træer.

Fra de store grønninger har man et vidunderligt landsbybillede for øje: Ind over stråtaget hælder en højvoksen akacie med sit lette løvværk, de hvide vægtavl indrammes af mørkfarvet egetømmer, længst til højre står et kæmpestort elmetræ vagt, og over det hele løfter sig kirkens tårngavl som "en trappe mod himlen".

Hvilket arbejde, hvilken omhu og kærlighed er der ikke gennem tiderne nedlagt i en have som denne! Under et par højthvævede kastanier har sognepræsten sin herlige, skyggefulde sommerarbejdsplads. Her får man lyst til at spørge med Valdemar Rørdam:

Hvem har plantet havens kæmper,
disse to kastanjetræer?

Højt op over husets mønning
hvælver sig de brede kroner,
fyldt i går af stormens dønning
og i dag af fugletoner.

Døgnet, året, livet skifter vind og vejr,
Alt, som i en æolsharpe, synger
gennem hvælvet her.

Havesiden af Tommerup Præstegaard.

Og der er andre store træer, sjældne af vækst eller skikkelse. Det er vel nok en poetisk overdrivelse, når birken i sin tid blev kaldt nordens største. Men en pragtfuld stamme har denne birk, furet, grålig som en poppels, ikke på langt nær til at omslynge af én mands arme. I nærheden vokser en kæmpe af en ædelgran. Stammen er ualmindelig svær, men den vejrbidte, bøjede top ser ikke ud til ret meget, dens bedste dage synes ovre. Og dog er denne jættestamme hele præstegårdshavens vartegn, tillige med kirkens tårn ses den til alle sider i omegnen, milelangt bort, den højtkejsende gran på en højtliggende plet af Fyn.

Mærkværdig er også hægen. Eller den var det, indtil en efterårsstorm i 1934 fældede en af dens vældige grene. Sælsomt følte det at komme ind i den store hæg, ja, ind i den, for den dannede en lukket grotte, som henlå i dæmrende halvllys. Når man sad derinde i blomstringstiden, dryssede kronbladene i det uendelige ned over ens hoved som en gavmild sommerregn. Og mellem de hængende grene, der fæstede rod i mulden, følte man sig henflyttet til et løndomsfuldt rige, langt, langt borte fra verden udenomkring.

Næsten lige så mageløs virker den mægtige hasselbusk ude på grønningen. Fra en fælles svulmende rodbulk stejler i snesevis af stammer, tykke og tynde imellem hinanden, skråt opad imod lys og luft. En pragtfuld

vækst, et vidnesbyrd om, hvad selv en busk kan drive det til, når den får lov til at udfolde sig frit efter sin natur. Jeg har målt hasselkronens omkreds til 55 skridt.

Men der er ikke alene en fritstående hassel, der er også en nøddegang, plantet af vor navnkundige landsmand *Niels Mathias Petersen*, som hentede sin kone fra Tommerup præstegård. Han havde lært hende at kende i Odense, hvor hendes far, Thorkild Lund, var præst ved St. Knuds kirke. I 1811 flyttede pastor Lund til Tommerup, hvor han levede som sognepræst i 22 år. Og samme vej fløj fra nu af studentens drømme og længsler.

I den romantiske haves mangfoldige kringelgange har den vordende videnskabsmand, sangersjælen med det fine, poetiske sind, sværmet med sin Sofia Magdalena. Han er nok ikke altid kommet her med lige let sind, i hvert fald blev han en enkelt gang, i et udbrud af opdukkende heftighed, afvist af hendes "ejegode far", som holdt på den gammeldags grundsætning: Ingen forlovelse, førend der var noget at gifte sig på. Dog, da den unge mand efter "en slags forvirret, kvalfuld tilstand" meldte sig igen, var der ingenting i vejen. Og i 1816 hjemførte N.M. Petersen sin brud.

En ledig vinter tilbragte det unge ægtepar hos præstefolkene i Tommerup. N.M. Petersen havde været lærer ved seminariet på Bernstorffsminde i Sydfyn, men i september 1826 blev virksomheden nedlagt, og i foråret 1827 flyttede han til København. Rimeligvis er det da i efteråret 1826, han har plantet nøddegangen, han har jo haft tiden til sin rådighed og har sagtens taget arbejdet med plantningen som en velkommen afveksling i boglige sysler.

Om præsterne i Tommerup har man efterretninger fra år 1500. Da biskop Jacob Madsen aflagde visitats i 1589, var der en gammel præst, Morten Pedersen, som får en meget rosende omtale: "Smukt mæle af en gammel mand for alter og i prædikestolen. Prædiker godt, prædikede en hel time." Fem år senere kommer bispen igen; hr. Morten får også denne gang det skudsmål, at han

prædiker godt – men han er i mellemtiden bleven døv.

En af de mest omtalte præster er *Claus Lauritsen Assens*, som blev sognepræst for Tommerup og Brylle 1634. I hans tid kom svenskekrigen som en frygtelig hjemsøgelse over egnen. En hel sognkreds fortæller om de grusomheder, de fremmede krigsfolk udøvede i Tommerup præstegård. Sagnene er indbyrdes modstridende. Ifølge en overlevering skal præsten være flygtet, derimod kunne hans hustru ikke tænke sig at forlade hus og hjem. Ifølge en anden blev præsten hjemme og mishandlede af de ubudne gæster. Langt værre gik det dog hans stakkels kone, Ingeborg Rasmusdatter. Hun havde levet mange år i Tommerup præstegård; hendes første mand, præsten Anders Mortensen, døde tidlig, og efter datidens skik giftede enken sig med eftermanden. Da han også døde, ægtede hun den nye præst, Claus Lauritsen. Hvad sagnene beretter om Ingeborg Claus'es lidelser er ligeledes modstridende. Men alle overleveringer er enige om, at hun blev mishandlet på det forfærdeligste af sine bødler.

Den mest troværdige af disse beretninger, er måske den, der findes i biskop Birkerods dagbog fra 1659. Heri fortæller han, at de fremmede "stoppede svovl i præstekonens næsebor og stak ild deri, pinnede hende således jammerligt til døde."

Alle disse rædsler må være foregået i en ældre præstegård, vistnok opført af hr. Claus 1653. Den nuværende gård er delvis opført af præsten *Claus Jacobsen Tommerup*. Både han og hans formand i embedet, Jørgen Jensen, skal have forsøgt sig i kunsten at mane spøgelse i jorden.

Sagnet omtaler hr. Jørgen som "den onde præst" og skylder ham for, at "han kørte møg op ad Kirkebjergtet om søndagen, tog noget ind fra kirkegården at bygge på, og målte falsk på loftet". Efter sin død holdt han til ved alteret og var ikke til at drive derfra. Så blev der sendt bud til bispen om at mane ham ned; men det kneb for den gode biskop. To gange slog spøgelse bogen fra ham, men så fandt

han på at sige: Jeg har endnu én – og det kunne genfærdet ikke stå for. Avlskarlen gik ind i kirken til den tredje stol, vinkede af spøgelsespræsten og forlod kirken med raske skridt, løbe måtte han ikke.

Navnet "den onde præst" er rimeligvis hæftet på hr. Jørgen med urrette. I historien får han i hvert fald et helt andet eftermæle end i sagnet. Stiftsprovsten, der holdt ligtale over ham, omtaler ham i smukke vendinger. Det siger måske ikke ret meget, ligtaler er ligtaler; mere vejer det, at præsten i Verninge kalder ham sin gode nabo.

Om eftermanden Claus Jacobsen Tommerup fortæller sagnet: En aften var han i færd med at mane. Han blev afbrudt ved, at hans kone åbnede døren og bad ham om at holde op. Det gik han fra samlingen over.

Der er heri den sandhed, at præsten virkelig blev sindssyg og måtte holde en medhjælper. En af hans kapellaner, Jens R. Balslev, overtog embedet i 1715. Med ham rykker den kendte Balslevæt ind i Tommerup præstegård. Hele fire Balslev'er – af tre slægtled – følger efter hinanden som præster i Tommerup. I den første Balslevs tid udbrød der to gange ildebrand i præstegården, og begge gange var han og familien i livsfare.

"I tvende dag og nætter", beretter han selv, "havde der været ild i mit hus i et lidet forlorent skillerum næst ved min kølle, som i de samme dage havde givet os megen eftertanke ved en lugt og en røg, som var så subtil, at øjet ikke kunne se den, men alene lugten gøre den mærkelig for os."

Andreas Borch var kun i et par år sognepræst i Tommerup, hvor han døde 1811 af en smitsom sygdom. I sin ungdom var han en tid hører ved Odense Latinskole og blev derefter præst i Vestjylland. Biskop Bloch gav ham et meget smukt vidnesbyrd, da han søgte præstekald i 1792:

"Forflyttet til det usle res. kapellan i Varde: ualmindelige tunge kår, hvorunder denne almindelige elskte værdige mand har i en del år ved sin hustrus stændige svaghed både på sind og legem, en afsindig søster og en ældgammel moder, i et meget ringe levebrød, måttet kæmpe og dog bevaret en agtværdig frimodighed og tjeneste iver."

Fra Tommerup får han det skudsmål, at han var en fattig mand, fordi han gav alting bort. På højtidsdage hændte det ofte, at han gav offerpengene til de fattige, inden han kom over i præstegården. Engang ville han give en tigger det sidste brød, der fandtes i gården; det blev hans jyske pige så vred over, at hun skændte på præsten for hans gavmildhed.

Denne skæbneramte præst, vestjyden med det varme hjertelag, skal være den sidste, der fremdrages i disse knappe glimt af livet i Tommerup præstegård. Som den ligger der med sit lysende bindingsværk, i ly af kirken, i læ af den skønne fredfyldte have, synes den skabt til at være rammen om en rolig og glædefyldt tilværelse, et jævnt og muntert arbejdsliv. I digt og overlevering er den gamle, danske præstegård kommen til at stå med et næsten forklaret skær af mildhed og ynde. Virkeligheden har nok tit været en anden, barskere og strengere end i poesens rosenfarvede lys. Dønninger af voldsomme tildragelser har væltet sig ind over de skærmende hegn, rivninger med menighed har sat luften i uro, sorger og savn har kastet slagskygger over præstegårdens sollyse enemærker.

Men endnu blomstrer kastanjen i lune majnætter, nøddegangen hvisker om svundne dages lykke, bindingsværket smiler sit aller muntreste og allermest indtagende fynske smil. Og vi drømmer, at det smil må få lov til at blomstre endnu i hundreder af år.

Artiklen har været bragt i "Fynsk Jul", der udkom 1933-1962. Digitaliseret efter et udateret udklip i Lokalhistorisk Arkiv, Tommerup af Margit Egdal i november 2012.

Tommerup Præstegaard. — Slippe med Vaabenus ved Forpagterboligen.

Den gamle Tommerup præstegård har tjent sin tid ud som præstebolig. Den blev taget ned og genopført i Den fynske Landsby. Her kan man opleve den i sin oprindelige skikkelse.

Den ny præstegård i Tommerup stammer fra 1949-50.